

Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості

***УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ТА ГРОМАДЯНСЬКА
ІДЕНТИЧНІСТЬ: теорія та практика***

Слов'янськ – 2025 р.

Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ТА ГРОМАДЯНСЬКА
ІДЕНТИЧНІСТЬ: теорія та практика**

інформаційний дайджест

Слов'янськ – 2025 р.

Укладач:

Філюшина К. С., методист відділу масових заходів та організації дозвілля Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості.

Українська національна та громадянська ідентичність: теорія та практика // інформаційний дайджест/ - Уклад. К. С. Філюшина., Слов'янськ: ДОПДЮТ, 2025 р. – 26 с.

Інформаційний дайджест містить інформаційно-теоретичні та практичні матеріали обласного семінару-практикуму «Українська національна та громадянська ідентичність» для осіб, відповідальних за організаційно-масову роботу закладів позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку.

ЗМІСТ

Юлія Плоха

Українська національна та громадянська ідентичність: концептуальні засади	4
--	---

Ганна Шандура-Шаніна

Система організаційно-масової роботи донецького опдіут з утвердження української національної та громадянської ідентичності	18
---	----

*Юлія ПЛОХА,
завідувач відділу масових заходів та організації дозвілля
Донецького ОПДЮТ*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ТА ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Внаслідок широкомасштабної збройної агресії Росії, в Україні склалася нова дійсність, яка посилила ризик втрати національної ідентичності та цілісності держави. Воєнні дії, тимчасова окупація частини територій, масові вимушені переміщення населення, а також інформаційні та психологічні атаки спричинили серйозні виклики для збереження української культурної спадщини, історичної пам'яті та суспільної єдності.

Проте, у відповідь на ці загрози українське суспільство демонструє безпрецедентний рівень консолідації, що проявляється у зростанні патріотизму, посиленні волонтерського руху, активізації громадянського суспільства та розширенні культурно-освітніх ініціатив.

Українська мова стає ключовим маркером національної ідентичності, набуваючи ще більшого поширення в усіх сферах суспільного життя. Українці доказали собі та всьому світу, що є нацією, яка ідентифікує себе як громадянське, демократичне суспільство, яке здатне боронити національну ідентичність та захищати територіальну цілісність, соборність та незалежність.

«Українська національна та громадянська ідентичність» для організаційно-масової роботи закладів позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку

Заклади позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку відіграють ключову роль у формуванні світогляду молоді, вихованні естетичних смаків та національної свідомості.

Актуальність теми української національної та громадянської ідентичності:

- **Формування національної свідомості через мистецтво.**

Художня творчість є одним із найпотужніших засобів комунікації, що сприяє усвідомленню власної приналежності до української культури. ЗПО можуть використовувати театральне мистецтво, музику, хореографію, образотворче мистецтво для популяризації національних традицій, символів і цінностей.

- **Збереження та розвиток культурної спадщини.**

В умовах глобалізаційних викликів важливо передавати молодому поколінню традиції українського мистецтва, народних ремесел, фольклору, живопису, національної музики та танцю. Організаційно-масові заходи ЗПО можуть включати тематичні виставки, фестивалі, конкурси, присвячені українським культурним надбанням.

- **Громадянська активність і патріотичне виховання.**

Національна ідентичність невіддільна від громадянської позиції. Позашкільна освіта через масові заходи – флешмоби, творчі акції, інтерактивні проєкти – може сприяти формуванню у вихованців відповідальності за долю своєї країни, поваги до її історії та культури.

- **Протидія інформаційним викликам і збереження ідентичності в умовах війни.**
Внаслідок повномасштабної збройної агресії Росії проти України загроза розмивання національної ідентичності стала ще гострішою. Позашкільні заклади мають важливу місію – через мистецькі заходи формувати в молоді розуміння історичної правди, популяризувати українську культуру та зміцнювати стійкість до інформаційних атак.
- **Єднання молоді через спільні культурні ініціативи.**
Організаційно-масова робота ЗПО може об'єднувати дітей і молодь у креативному просторі, сприяти обміну культурним досвідом, розширювати коло національно свідомих громадян. Важливим аспектом є також інтеграція дітей внутрішньо переміщених осіб через спільну творчу діяльність.

Прийнятий Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022 р.) спрямовує систему освіти на виконання пріоритетних завдань відповідно до змінених запитів суспільства щодо виховання громадян як майбутніх захисників своєї країни зі сформованими національними цінностями.

У цьому документі акцентується на військово-патріотичному вихованні учнівської молоді України поряд з національно-патріотичним і громадянською освітою, що разом становлять складові державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Саме наявність чи відсутність національної ідентичності впливає на розуміння соціальної реальності, на ціннісні орієнтири особистості, на світоглядні засади і, як результат, на поведінку людини як громадянина держави.

Ідентичність – це багатогранне соціально-філософське поняття, що відображає усвідомлення індивідом або групою своєї належності до певної спільноти, культури, нації чи соціальної категорії. У науковому дискурсі ідентичність визначається як динамічний процес самоідентифікації, який формується під впливом історичних, культурних, політичних, соціальних та психологічних факторів.

Основні аспекти ідентичності

- ✓ **Особиста ідентичність** – усвідомлення людиною власної унікальності, що включає її цінності, світогляд, переконання та життєвий досвід.
- ✓ **Соціальна ідентичність** – самоусвідомлення особи як члена певної соціальної групи (національної, релігійної, професійної тощо) та прийняття її норм і традицій.
- ✓ **Національна ідентичність** – форма колективної ідентичності, що базується на спільних історичних, культурних, мовних і територіальних характеристиках нації.
- ✓ **Громадянська ідентичність** – належність особи до певної держави, що ґрунтується на правовому статусі, спільних цінностях та участі у громадському житті.

Концептуальні підходи до вивчення ідентичності

- ✓ *Філософський підхід* розглядає ідентичність як категорію самосвідомості та самовизначення особистості.
- ✓ *Психологічний підхід* (Е. Еріксон, Дж. Мід) акцентує увагу на процесі формування особистісної ідентичності через соціальну взаємодію.
- ✓ *Соціологічний підхід* (Е. Гоффман, А. Тажфел) досліджує вплив суспільних структур, норм і цінностей на колективну ідентичність.
- ✓ *Культурологічний підхід* аналізує ідентичність через мову, традиції, звичаї та мистецтво.

Ідентичність не є сталою величиною – вона може змінюватися під впливом історичних подій, соціально-економічних процесів, глобалізації та інформаційних технологій. Особливо актуальним це питання є в умовах війни, міграційних процесів та трансформації суспільних цінностей.

Історичний контекст формування української ідентичності

Формування української національної та громадянської ідентичності має глибоке історичне коріння. Основні етапи цього процесу можна умовно поділити на:

- *Київську Русь і Козацьку добу* – формування основ державності, мови, культури та військової традиції;
- *XIX – початок XX століття* – національне відродження, розвиток української мови, літератури, боротьба за незалежність;
- *XX століття* – утвердження ідентичності через боротьбу за державність, репресії, радянську русифікацію та дисидентський рух;
- *Незалежна Україна (з 1991 року)* – відновлення національної пам'яті, розвиток громадянського суспільства, виклики гібридної війни та інформаційної боротьби.

Чинники формування сучасної української ідентичності

✓ Національна
ідентичність

✓ Громадянська
ідентичність

- ❖ **Національна ідентичність** – це усвідомлення людиною своєї належності до певної нації, що базується на спільних історичних, культурних, мовних, територіальних та політичних чинниках. Вона є важливим елементом самоідентифікації особистості та визначальним фактором формування суспільної єдності.

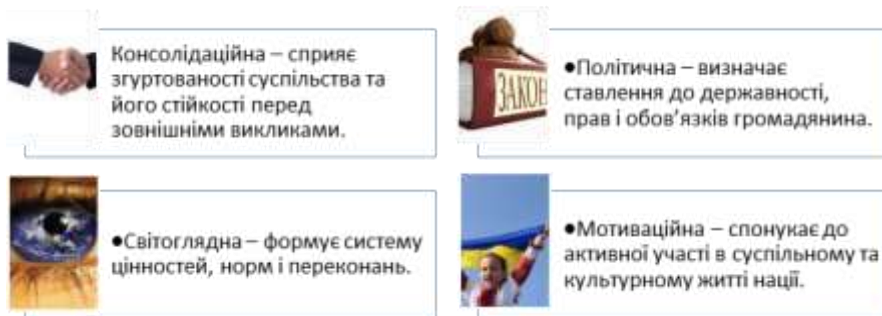
Основні складові національної ідентичності

- Культурна складова – спільні традиції, звичаї, мистецтво, релігія та мова, які формують духовний світ нації.
- Історична пам'ять – знання та усвідомлення спільного минулого, героїчних і трагічних сторінок історії.
- Мовна ідентичність – мова як ключовий чинник самоусвідомлення нації та засіб її комунікації.
- Громадянська складова – політична свідомість, почуття відповідальності за державу, її розвиток і захист.

- Територіальна приналежність – усвідомлення зв'язку з конкретною географічною територією, що вважається історичною батьківщиною.
- Освіта та просвіта – формування національної свідомості через навчальні програми, позашкільну діяльність та виховні ініціативи.

Функції національної ідентичності

Глобалізаційні процеси впливають на трансформацію національної ідентичності, з одного боку, сприяючи міжкультурному обміну, а з іншого – викликаючи загрозу розмивання традиційних національних цінностей. В умовах інформаційних війн та міграційних процесів особливо актуальним є питання збереження національної самобутності.

- ❖ **Громадянська ідентичність** – це усвідомлення людиною своєї належності до певної держави, прийняття її правової, політичної та культурної системи, активна участь у суспільному житті та відчуття відповідальності за майбутнє країни.

Основні складові громадянської ідентичності

- Юридична приналежність – володіння громадянством держави та усвідомлення своїх прав і обов’язків.
- Політична свідомість – розуміння державних процесів, готовність брати участь у політичному житті.
- Соціальна відповідальність – прагнення до суспільного блага, дотримання законів, повага до прав інших громадян.

- Патріотизм – відданість національним цінностям, готовність захищати державу та сприяти її розвитку.
- Інтеграція у громадянське суспільство – активна участь у волонтерських, соціальних, культурних ініціативах.
- Міжнародний контекст – імідж України у світі, євроінтеграційні процеси, підтримка української діаспори.

Функції громадянської ідентичності

Об'єднувальна – сприяє згуртованості суспільства та національній єдності.

Мотиваційна – заохочує громадян до активної участі в суспільному житті.

Світоглядна – формує політичну культуру та відповідальність за державні процеси.

Правова – визначає правові орієнтири громадянина у межах держави.

В умовах глобалізації, збройних конфліктів та інформаційних війн громадянська ідентичність відіграє важливу роль у зміцненні державності. В Україні вона набула особливої значущості в контексті широкомасштабної агресії Росії, оскільки стала ключовим фактором консолідації суспільства.

Шлях до свободи і незалежності України лежить через виховання підростаючого покоління на основі цінностей україноцентризму та європоцентризму, на основі історичної правди і національної гідності. «Для народу, який не пропонує Світу національного доробку, а прагне бути лише реципієнтом чужих цінностей і надбань, у ХХІ столітті уготована єдина дорога – бути розчиненим і упокореним. Тому висока і благородна місія національної культури і освіти – оберігати й утверджувати.

Ідентичність Української Нації як фундаментальну цінність буття... (Цей фрагмент належить академіку *Петру Кононенку* – відомому українському вченому, літературознавцю, доктору філологічних наук, професору, директору Інституту українознавства. Він активно розвивав концепцію україноцентризму, наголошуючи на важливості національної ідентичності та ролі освіти у збереженні культурної самобутності українського народу.

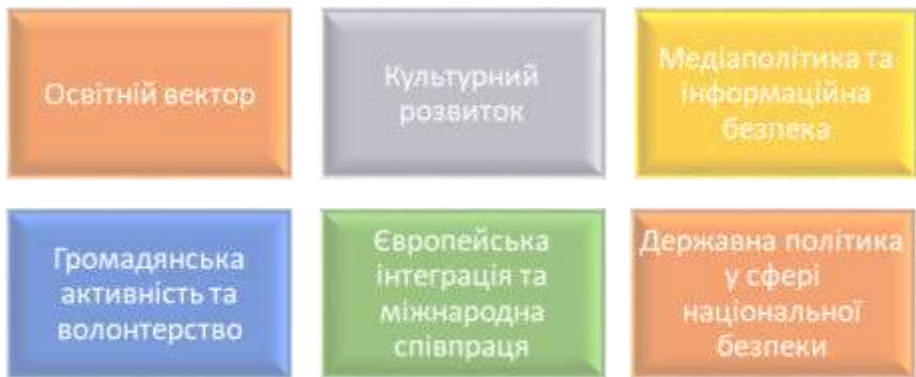
Виклики, пов'язані з формуванням національної та громадянської ідентичності

- Гібридна війна та інформаційна агресія – необхідність протидії дезінформації та формування правдивого наративу про Україну;
- Етнічна та культурна різноманітність – важливість збереження єдності держави в умовах мультикультурного суспільства;
- Декомунізація та дерусифікація – продовження процесів, спрямованих на позбавлення імперської спадщини;

- Міграція та інтеграція українців за кордоном – збереження зв'язку з Батьківщиною, популяризація української культури у світі.

Перспективи розвитку української ідентичності

Перспективи розвитку української ідентичності полягають у комплексному підході до її збереження, утвердження та трансформації відповідно до викликів сучасності. Основні напрями цього процесу включають:

- Освітній вектор – формування національної свідомості через систему освіти, запровадження україноцентричних навчальних програм, вивчення історії України без ідеологічних нашарувань та маніпуляцій. Важливим є розвиток критичного мислення в учнівської та студентської молоді щодо інформаційних впливів.
- Культурний розвиток – популяризація української мови, літератури, мистецтва, традицій, збереження нематеріальної спадщини та підтримка національного

кінематографу, музики, театрів як важливих елементів ідентичності.

- Медіаполітика та інформаційна безпека – створення якісного україномовного інформаційного простору, протидія дезінформації та гібридним впливам, популяризація історії та культури України у світовому медіаполі.
- Громадянська активність та волонтерство – підтримка ініціатив, що сприяють формуванню активного громадянського суспільства, виховання відповідальності за власну країну, популяризація волонтерського руху як прояву соціальної солідарності.
- Європейська інтеграція та міжнародна співпраця – формування позитивного іміджу України у світі, збереження власної ідентичності в межах глобалізаційних процесів, активна участь у міжнародних організаціях, культурний обмін і співпраця з українською діаспорою.
- Державна політика у сфері національної безпеки – підтримка законодавчих ініціатив, спрямованих на зміцнення української ідентичності, зокрема через державну мовну політику, героїзацію національної історії та протидію інформаційним загрозам.

Розвиток української ідентичності є невід’ємною складовою державотворення, а її стійкість залежить від здатності суспільства адаптуватися до сучасних викликів, зберігаючи при цьому власну історичну та культурну спадщину.

Ганна ШАНДУРА-ШАНІНА,
керівник художній Донецького ОПДЮТ

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАСОВОЇ РОБОТИ ДОНЕЦЬКОГО ОПДЮТ З УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Організаційно-масовий відділ Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості здійснює цілеспрямовану діяльність, спрямовану на утвердження української національної ідентичності серед дітей та молоді.

Завдяки комплексному підходу, інноваційним методам та широкому спектру заходів Палац формує активне громадянське суспільство та плекання патріотичних цінностей у підростаючого покоління.

За 2024 рік проведено 78 заходів, у яких взяли участь 48 000 здобувачів освіти. Це яскраво демонструє масштабність та ефективність впровадженої системи роботи.

Найвизначніші інтерактиви 2024 року

- ❖ **Конкурс «З Україною в серці»** платформа для творчого вираження патріотичних почуттів молоді, який популяризує кращі зразки народної та сучасної української пісні, та сприяє зміцненню національної самосвідомості молоді. Сприяє розвитку педагогічної майстерності керівників творчих колективів та обміну досвідом між педагогами, що посилює вплив організаційно-масової роботи на процес виховання молодого покоління.

Система організаційно-масової роботи Донецького ОПДЮТ з утвердження української національної та громадянської ідентичності спрямована на формування у молоді почуття патріотизму, відповідальності та гордості за свою країну. У цьому контексті важливим елементом є **акція «Бій серця в ритмі ЗСУ»**, яка залучає дітей до вираження своєї підтримки українським захисникам через тематичні фото- та відеоматеріали із використанням символу «Серця ЗСУ». Участь у акції сприяє зміцненню національної єдності, адже кожне створене дітьми фото чи відео — це акт духовної підтримки та солідарності з тими, хто виборює свободу нашої країни.

❖ Мистецька ініціатива «Сонце в твоїх долонях»

У рамках мистецької ініціативи «Сонце в твоїх долонях» здобувачі освіти Донецчини через пісню, слово і танець занурилися в глибину рідної культури, історії та традицій, що залишають незабутній слід у серцях поколінь, своєю творчістю

надихають і підтримують військових у непрості часи (альбом заходів 2024).

Інноваційні форми роботи

Особливу увагу приділено впровадженню нових інноваційних форм роботи.

❖ «Жива газета»

Особливу увагу в системі організаційно-масової роботи Донецького ОПДЮТ приділено впровадженню нових інноваційних форм, що сприяють громадянському вихованню та формуванню патріотичної свідомості молоді. Однією з таких форм є жива газета – інтерактивний формат подачі історичних подій та національних досягнень через безпосередню участь дітей та педагогів.

❖ Тиждень-портрет

Тиждень-портрет присвячений величній постаті сучасності Ліні Костенко – унікальний формат серії тематичних заходів, що знайомить здобувачів освіти з творчістю та життєвим шляхом видатних особистостей. Ліна Костенко стала незаперечним моральним авторитетом для українців. Сила волі та її незламність вражають. Її горде мовчання – це життєва позиція, а творче спілкування – це словесна зброя у вигляді інтелектуальної поезії. Тиждень-портрет став ще одним кроком до зміцнення національної самосвідомості та важливості їхньої творчості у формуванні громадянської позиції, любові до Батьківщини та гордості за свою культуру.

❖ Медіа-журнал «Величні постаті»

Медіа-журнал «Величні постаті» – новий проєкт 2025 року, спрямований на популяризацію історичних особистостей Донеччини, які зробили значний внесок у розвиток України. Проєкт має на меті висвітлення біографії цих постатей, та донесення їхньої спадщини до молоді, розкриття їхнього значення для становлення української культури та ідентичності.

Active time «А в Україну вже летить весна!» (Реабілітаційний центр для дітей з інвалідністю Слов'янської військово-цивільної адміністрації) Розважально-пізнавальний проєкт «Драйвовий вікенд» та «Наші мрії береже Миколай, наші мрії в руках ЗСУ» (санаторно-оздоровчий центрі соціальної реабілітації «Смарагдове місто» на Хмельниччині) Activity time «Донеччина єднає» до Дня Єднання (Перша зустріч 2025 року із циклу тематичних динамічних інформаційно-розважальних програм для дітей ВПО з Донеччини).

Важливою частиною діяльності організаційно-масового відділу є офлайн-заходи, які створюють можливості для безпосередньої взаємодії, активного залучення молоді та підвищення рівня національної свідомості.

Справжньою родзинкою стали патріотичні флешмоби, що сприяють формуванню єдності, національної гордості та залученню молоді до громадянських ініціатив.

- ✓ веб-сайту (відповідно до ст. 30 Закону України «Про освіту»). Кількість переглядів – понад 810 000.
- ✓ сторінки у соціальній мережі Facebook, яка налічує понад 1700 публікацій станом на квітень 2024 року;
- ✓ рубрики «психологічної платформи» на сайті Палацу та публікації матеріалів в соціальній мережі Facebook (з 2023р.);
- ✓ групи «Позашкілля Донецчини» у Facebook, яка має понад 1600 учасників та понад 23 200 публікацій;
- ✓ надано 134 публікації на сторінку Facebook Департаменту Дон ОДА та 57 – на сторінку Донецької ОДА (у період 2022-2024 р.р.);
- ✓ Ютуб-каналу Палацу, який має понад 1290 підписників та 340 000 переглядів, що підвищує інформаційну відкритість роботи Палацу;
- ✓ Telegram-канал Ком'юніті «Позашкілля Донецчини» UA :
- ✓ Більше 400 постів опубліковано у період з 21 жовтня 2024 року по сьогодні;
- ✓ Загальна кількість реакцій на пости: більше 7000.
- ✓ Загальна кількість переглядів постів: більше 17000.
- ✓ Основна аудиторія: 16-35 рр. - 72% від загальної кількості.

Завдяки сучасним підходам, інтерактивним методам та креативним формам роботи Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості створює потужний освітній простір, у якому кожен учасник може відчувати свою причетність до великої національної спільноти, стати носієм українських цінностей і традицій.

Наша адреса:

Донецька область
м. Слов'янськ,

Наш сайт:

<https://donopdut.org.ua>

Наша електронна скринька:

donopdut@ukr.net

obl.festival@gmail.com